

AŞKARLANMAMIŞ XƏZİNƏ

Esse

Son dövrlərdə yenə də möcüzə baş verdi: alman yazıçıların əsərləri yenidən çoxsaylı tirajla çap olunaraq qısa zaman müddətində on minlərlə nüsxə satıldı. Oxucu kütləsi artıq çoxdandır ki, adları çox çəkilən, çox satılan bir neçə kitabı alıb oxuyur. Bu xoşagəlməz hadisə olsa da, artıq dəb halına düşüb. Axı bizim müasir hekayə janrında indi daha çox heç kimə lazım olmayan əsərlər "istehsal edilir".

İstənilən yazıçı və ya tənqidçi hər gün hadisələrin gözənilməz nəticəsini və kütlənin meylinin hara və necə yönəldiyini görür. Yaxşı nəşriyyatlarda, gözəl tərtibatda, hər ikisi haqqında qəzetlərdə təriflənən iki roman işiq üzə görünür. Bunlardan biri satılmır, digəri isə yenidən ikinci, üçüncü dəfə çap olu-

nur. Bəs bunun səbəbi nədir? Heç kim bilmir. Kitabın ədəbi və mənəvi dəyəri demək olar ki, heç də vacib və həlledici olmayan bir məsələdir. Çünki məlumdur ki, yaxşı əsərlər gec satılır. Belə çıxır ki, yazıçı müxtəlif əsərlər yazsa da, onlardan yalnız biriylə məşhurlaşır. Və diqqətdən kənar qalan digərləri də həmin əsər qədər maraqlı olsalar da, onlar haqqında heç bir oxucunun məlumatı yoxdur.

Peşəkar tənqidçi öz əməyinin nə qədər az əhəmiyyət kəsb etdiyini, necə nəticəsiz qaldığını özlüyündə dərk edir. Ən yaxşı resenziya yazanların mənfəi rəy göstərdiyi kitablar heç nəyə baxmayaraq, reklam və digər kommersiya hiyləgərliklərinin hesabına yaxşı satılır. Və əksinə - böyük qəzet-

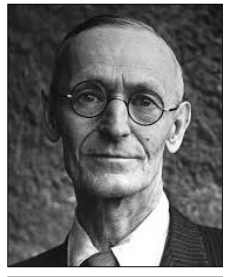
lərdə nüfuzlu ədəbiyyatşünasların yaxşı rəy yazdıqları əsərlər diqqətdən kənar qalır, məşhurlaşmırdılar.

Hər gün yeni kitablar oxumalı olan peşəkar resenziya yazan tənqidçi oxucu kütləsi tərəfindən öz həqiqi dəyərini almayaraq kölgədə qalmış əsərlərə yenidən qayıdaraq, onların əsl dəyərini üzə çıxarmağa nadir hallarda vaxt və imkan tapır. Amma yenə də bunu etmək lazımdır. Hər bir yeni nəşri həddindən artıq ətraflı müzakirə və mühakimə edirlər. Bəs bu halda niyə beş-on il əvvəl nəşr olunmuş kitablara vaxtaşırı yenidən diqqət yetirilməsin? Axı o kitablar geniş oxucu kütləsi içində tanınmır. Və deməli hələ də təzədir. Əgər o zaman tövsiyələr nəzərdən kənar qalmışdysa, bu

gün yenidən diqqət çəkə bilər. Və ona görə də bizim jurnallarda ara-sıra ötən illərin yaxşı kitablarının da müzakirəsi getməlidir. Ələlxüsus da romanları mütləq yada salmaq lazımdır. Bu təkcə ədəbiyyatçılar və kiçik ədəbi dairələr üçün deyil, hamı üçün keçərlidir. Bununla yanaşı, ərköyün qurmanlar üçün poetik "məzələr", nə də yeni başlayan gənc müəlliflər barəsində həddindən artıq təbliğət getməməlidir. Birinci adları çəkilənlər öz alıcılarını bizziz də tapacaqlar, qəzetdəki tənqidlər isə ikincilərin xeyrinədir.

Mən son vaxtların yaxşı kitablarının siyahısını təqdim etməyə çox da cürət etməyirəm. Vaxtaşırı bu əsərləri yada salmağın heç kimə ziyanı yoxdur. Gəlin elə bunlardan bəziləri haqqında danışaq.

Yuxarıda adları çəkilən kitabları mən "aşkarlanmamış xəzinə" adlandırmışam. Çünki oxucu kütləsinin həmin kitablarla tanışlığı yoxdur. Lakin başqa kəşf olunmamış möcüzələr də var. Bunun günahı oxucu kütləsində yox, nəşriyyatlardadır. Müxtəlif dövrlərin fərqli müəllifləri var ki, onlar haqqında demək olar heç bir məlumat yoxdur və ya yox dərəcəsinədir. Jan Pol Sartr kimi yazıçıların əsərlərini daha nə qədər gözləmək olar? Novallis, Hölderlin və Hofmanın əsərləri isə mütəmadi olaraq yenidən lap təzəlikcə çap olunubdur. Jan Pol Sartdan (fransız, yazıçısı, filosof) başqa, Axim fon Annimə (alman yazıçısı), Vilhelm Fridrix Vayblinqerə (alman yazıçısı, şair), alman xalq kitablarına, yeni yaxşı redaksiyalara və bir sıra başqa şeylərə ehtiyac var. Dahi yazıçıların əsərlərini çox kiçik tirajla ucuz, keyfiyyətsiz kağızlarla çap olunduğu halda nəşriyyatlar gör bir nə qədər yaxşı, keyfiyyətli kağızı, gözəl şriftləri, kitab formalarını və cildləri israf edirlər. Bəs nəyə görə mən həyat yoldaşıma gözəl çap olunmuş Josef fon Eyxendorfun (alman yazıçısı, şair), yaxşı tərtibat olunmuş Nikolaus Lenaunun (Avstriya şairi) və qəşəng görünüşü olan Qrim Qardaşlarının kitablarını hədiyyə edə bilmirəm? Bilirəm ki, bir çox adamlar həmin bu kitablara görə müasir dövr yazıçılarının perqament kağızlarla çap olunmuş kitablarından və bir çox başqa yeniliklərdən imtina edirdilər.

HERMAN HESSE

30 iyul 2016

WWW.KASPI.AZ

Hər bir üzərində mətn çap olunmuş kağızın dəyər adlandırılması, mənəvi zəhmətin bəhrəsi kimi hörmətə, diqqətə layiq olması fikirləri artıq çoxdan köhnəlib. Ancaq ya səhralıqda, ya dağ başında yaşayan, kağız görməyən adamlar üçün hər hansı bir təqvim kağızı, hər hansı balaca bir mətn, hətta qəzet də çox dəyərli, saxlanılmağa layiqdir. Demək olar ki, hər gün biz qəpik-quruşa az qala bir taya qəzet-jurnal alırıq. Və çap olunmuş hər hansı bir yazını, məktub şəklində olan istənilən kağızı müqəddəs sayan çinlilərə gülürük.

Lakin kitabın dərin hörmətini qoruyub saxlamışıq. Son zamanlarda kitabları yararsız, dəyərsiz bir əşya kimi orda-burda pulsuz, havayı paylayırlar. Amma bizə elə gəlir ki, məhz Almaniya kitab əldə etməkdən doğan sevinc gündən-günə böyüməkdədir.

Kitaba sahib olmağın mənasını, qiymətini bilənlər isə hələ azdı. Çox insanlar hər gün gözlerini belə qırpmadan pivəyə, lazımsız şeylərə xərclədikləri pulların heç onda birini kitablara xərcləmir. Bir başqa köhnə fikirlər adamlar üçün isə kitablardan gözəl, yaraşıqlı otaqda toz basmış ağ parçanın altında saxlanılan müqəddəs bir əşyadır.

Hər bir əsl, həqiqi oxucusa həm də kitabsevərdir. Və kitabı qəlbən qəbul edib sevə bilən adam, çalışır ki, kitabı alsın, istədiyi vaxtda onu açıb vərəqləyə, yenidən oxuya bilsin, bilsin ki, bu kitab ona məxsusdur, həmişə əlinin altındadır.

Kitabı əlbəttə ki, kimdənsə alıb oxuyub qaytarmaq da olar. Lakin kitabdan oxunanlar sanki kitabı yiyəsinə qaytarmaqla unudulub gedir. Axı gündə az qala bir kitab oxuyan evdar xanımlar var ki, onların məqsədi mənəvi zənginləşmə deyil, sadəcə öz tələbatlarını ödəmək, asudə vaxtlarını mütaliə ilə keçirməkdir. Və bu halda onlar üçün ən yaxşısı kitabxanadır. Oxucuların bu cür müxtəlifliyini Hofrid Koller (alman dilində yazan isveçrəli şair, yazıçı) təyin etmişdir.

KİTABLARIN ƏLDƏ EDİLMƏSİ VƏ OXUNMASI

Esse

Yaxşı oxucu üçün kitab oxumaq başqa adamın düşüncələrinin xarakter və obrazını tanıyaraq, onu anlayıb, imkan daxilində dostlaşmağıdır. Şairlərin yaradıcılığı ilə tanış olanda - şeirləri oxuyanda biz müəyyən insanlar və hadisələrlə deyil, ilk növbədə şairin özü, həyat tərzi, temperamenti, daxili dünyası, imzası və ən nəhayət onun yazı üslubu, düşüncə tərzi ilə tanış oluruq. Yalnız kitabın mübtəla olan, müəlliflə tanış olub, onu anlamağa başlayan, müəlliflə müəyyən münasibəti yaranan şəxs kitabın ona təsirini hiss edə bilər. Bax elə buna görə də o, həmin kitabı mütləq alacaq ki, istədiyi vaxt onu təkrar-təkrar oxuya və duya bilsin.

Ancaq qəlbini və ruhunu həyəcanlandıran kitabları əldə edənlər, tezliklə seçim etmədən, heç bir məqsəd daşmadan bir nəfəse oxunulan kitablardan uzaqlaşacaq və tezliklə ətrafında sevimli, qiymətli əsərləri toplayacaqdır. Və bu kitablar istənilən şəraitdə onun üçün çox dəyərli olacaq. Təsədüfən əlini atıb götürdüyü istənilən kitabdan zövq alacaq.

Yüzlərlə, minlərlə "yaxşı kitab" sevimli kitab olmasa da, hər bir insan üçün özünün seçdiyi, özünə yaxın və aydın olan, sevib dəyərləndirdiyi kitablar olur. Çünki yaxşı kitabxana sifarişlə əmələ gəlir: kitab toplayarkən hər bir insan tələsmədən, sanki dost seçmiş kimi öz tələbatlarına və marağına uyğun olaraq seçməlidir. Və bu belə olarsa kiçik bir kitabxana da böyük bir dünyaya tay olur. Yalnız müəyyən qədər və nisbətən az kitab oxumaqla kifayətlənən oxucu məhz mükəmməl oxucu-

dur. "İncil"dən başqa heç bir kitab oxumamış ələ kəndlilər var ki, onlar ordan elə məlumatlar, biliklər əldə edirdilər ki, heç onu varlı ailələrin ərköyün uşaqları öz zəngin kitabxanalarından ala bilmirdilər.

Kitabın təsiri çox möcüzəli bir şeydir. Hər bir ata və ya tərbiyəçi bilir ki, oğlan uşağına və ya bir gəncə vaxtında hədiyyə edilmiş kitab heç vaxt hədəfə getməz. Məsələ burasındadır ki, məsləhət və ya himayə nələrdə müəyyən qədər köməklik edə bilər. Lakin cavan və ya qoca olmasından asılı olmayaraq hər bir insan öz kitab yolunu seçməlidir. Homerdən başlayıb Dostoyevskidə qurtarmaq da olar. Əksinə nəsr əsərləri oxuya-oxuya böyüyüb sonradan fəlsəfi əsərlər də oxumaq və yaxud da tam əksinə də olar. Bunun yüzlərlə yolu var, istiqaməti var. Lakin kitablara maariflənməyin və mənəvi yüksəlişin yeganə yolu oxuduğun əsərə hörmətlə yanaşmaq, səbirli, anlayışlı, mühakimələrində ehtiyatlı olub dinləməyi bacarmaqdır. Vaxt öldürmək üçün mütaliə edən oxuyucu nə qədər oxusa da, hətta ən yaxşı əsərləri oxusa belə, yadında heç nə saxlamayacaq. Əvvəlki kimi kasıb qalacaq. Öz əziz dostunuzu dinləyirmiş kimi kitabları oxusanız, onlar sizin üçün tam olaraq açılacaq və sizin olacaqlar. Bu cür oxunulan kitablar heç vaxt barmaqlarınız arasından sızan su kimi axıb getməyəcək, itməyəcək əksinə, sizi əsl bir dost kimi sevindirəcək və təsəlli verəcək.

Rus dilindən tərcümə edən:
Xanım AYDIN